

PRAX KOMUNITNÉHO PLÁNOVANIA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB V MESTÁCH A OBCIACH NA SLOVENSKU

PRACTICE OF COMMUNITY PLANNING OF SOCIAL SERVICES IN CITIES AND TOWNS IN SLOVAKIA

Martina Kubišová – Erika Čapinová

Abstract

The obligation of community planning of social services in Slovakia is legislated in the Act on Social Services for all municipalities and cities without exception. However, the practice of community planning of social services is very diverse, given the size and socio-economic situation of municipalities, the demographic composition of their population and other specifics that we will name in this contribution. Community planning of social services is also practiced in Czechia. In contrast to Slovakia, the Ministry of Labor and Social Affairs of Czechia directs it methodically. In our contribution we bring closer the key elements of the community planning process, we will focus on factors that determine the same level and character of community planning in Slovak municipalities as well as factors that helped ensure the contribution to reverse the situation. The goal is to support the use of community planning of social services in local governments as an effective tool for management and development, not only in the social field in the narrower meaning, to increase the efficiency and effectiveness of this process, to support a greater level of awareness in general about community planning and, consequently, to support a public engagement in terms of this process.

Key words: community planning of social services, local municipalities, Slovakia, Czech Republic

JEL Code: H7: State and Local Government • Intergovernmental Relations, H79 Other

Úvod

Na úvod prinášame dve výstižné definície komunitného plánovania, jednu od renomovaného českého experta na problematiku, jednu zo slovenského prostredia, konkrétne od nadácie, ktorá dlhodobo poskytuje pre komunitné plánovanie metodickú podporu. *„Komunitné plánovanie sociálnych služieb je metóda, prostredníctvom ktorej je možné na úrovni obcí, mikroregiónov*

alebo krajov plánovať sociálne služby tak, aby zodpovedali potrebám jednotlivých skupín občanov a zároveň boli v súlade s miestnymi špecifikami. Ide o otvorený proces, ktorého cieľom je (Nadácia SOCIA, Komunitné plánovanie sociálnych služieb, 2018):

- *naplňovať potreby občanov pomocou dostupných a kvalitných foriem sociálnej pomoci,*
- *zabezpečovať zdroje na jednotlivé druhy sociálnych služieb,*
- *hľadať optimálne riešenia vo vybavenosti a efektívnosti sociálnych služieb, ktoré najlepšie zodpovedajú miestnym podmienkam a potrebám ľudí.*

„Komunitní plánování sociálních služeb jako jeden ze základních modelů komunitní práce je metoda velmi obsažná a ve svém vývoji dynamická a proměnlivá. Tato metoda je velmi univerzální a prostřednictvím ní lze řešit místní problémy nejen v oblasti sociálních služeb, zdravotní péče, etnického napětí či vzdělávání, ale i sousedských vztahů, životního prostředí, urbánní politiky apod. Jedná se o metodu velmi variabilní, jelikož každá situace vyžaduje odlišné řešení, které je do velké míry nepřenosné do jiných situací či lokalit. To pochopitelně klade velký důraz na kreativitu komunitních plánovačů i obyvatel komunity. Metoda komunitního plánování je mimo jiné poměrně složitý souhrn manažerských, personálních, sociologických a samosprávných činností a postupů, které je třeba profesionálně koordinovat.“ (Pilát, M., 2020)

Povinnosť komunitného plánovania stanovuje na Slovensku zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. V paragrafe 80 a) sa píše: „Obec vypracúva, schvaľuje komunitný plán vo svoj územnom obvode.“ Podrobnejšie je komunitné plánovanie tak miestnych, ako aj regionálnych samospráv - v prvom prípade majúce podobu komunitných plánov sociálnych služieb, v druhom podobu koncepcie rozvoja sociálnych služieb – upravené ustanoveniami paragrafu 83 tejto zákonnej úpravy. Komunitné plány sociálnych služieb podliehajú verejnému pripomienkovému konaniu a schvaľovaniu v zastupiteľstvách miestnych samospráv. Potom by mala nasledovať fáza ich realizácie, monitorovania a vyhodnocovania plnenia.

Ako pomôcka pre komunitné plánovanie na Slovensku vznikli aj vznikajú rôzne metodické príručky, pomôcky. Ich autormi sú súkromné subjekty (Nadácia Socia, Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť). Najnovšie je k dispozícii príručka od Združenia miest a obcí na Slovensku. Na Slovensku aj Čechách existuje niekoľko renomovaných odborníkov, ktorí sa problematike venujú, publikujú aj prednášajú o nej. Odborná literatúra rozlišuje medzi tzv. administratívnym a participatívnym spôsobom komunitného plánovania sociálnych služieb (pozri napríklad Butoracova Sindleryova et al., 2019).

1 Východiská komunitného plánovania sociálnych služieb (KPSS) a faktory, ktoré ho ovplyvňujú

Východiská pre KPSS na Slovensku sú naozaj veľmi rôznorodé a determinované množstvom faktorov, objektívnych aj subjektívnych. Mnohé z týchto faktorov samospráva môže ovplyvniť čiastočne, iné ovplyvniť nedokáže vôbec, ďalšie má plne vo svojich rukách. Pri hodnotení procesu či výsledkov KPSS je dôležité tieto faktory zohľadniť a rešpektovať, aby bol pohľad úsilie a možnosti samospráv v tejto oblasti naozaj objektívny, ale na druhej strane aj preto, aby sa hľadali východiská a riešenia, ktoré na nežiaduce a problémové oblasti KPSS dokážu vplývať, prípadne ich vývoj ovplyvniť pozitívnym smerom.

Ak sa v súčasnosti KPSS v mnohých prípadoch realizuje formálne a nedodríava sa odporúčaná metodika, je potrebné hľadať dôvody, pre ktoré sa tak deje. Niekedy sú dôvody nedodržania štandardnej metodiky KPSS objektívne – napríklad nezáujem verejnosti participovať na KPSS, nedostatočné ľudské kapacity a ich potrebné zručnosti pre prípravu KPSS. Inokedy sú to subjektívne dôvody – samosprávy obvykle nevidia reálny prínos KPSS pre ich prax. Preto aby splnili zákonnú povinnosť, „volia cestu ľahšieho odporu“, t. j. spracujú komunitné plány bez zapájania verejnosti v jednotlivých fázach KPSS.

Jedným z objektívnych dôvodov, ktorý zohráva rolu v procese KPSS sú aj rôzne veľkostné kategórie samospráv, a teda rozdielne personálne kapacity pre potreby KPSS, resp. finančné zdroje všeobecne, vrátane zdrojov na financovanie KPSS a sociálnych potrieb vôbec. Ďalšiu veľkú skupinu dôvodov tvorí motivácia: a) motivácia pre samosprávy konať je determinovaná praktickou využiteľnosťou KPSS, finančnými aj ľudskými kapacitami pre KPSS, b) motivácia občanov participovať je podmienená mnohými faktormi:

- Samotné socio-demografické charakteristiky samospráv sú veľmi rôznorodé. Tieto faktory zohrávajú úlohu v procese KPSS - jednak z hľadiska rozsahu a potrieb sociálnych služieb, jednak z hľadiska potenciálu miestnej komunity participovať na KPSS.

- Možnosti a vôľa obyvateľstva participovať na verejnom živote, a teda podieľať sa aj na procese KPSS, je naprieč populáciou a jej skupinami veľmi odlišná (čo je zasa podmienené jednak povahou človeka, jeho osobnými ambíciami, preferenciami), na druhej strane je miera participácie obyvateľov na verejnom živote komunity daná charakterom komunity a vzťahmi v nej – mierou sociálneho kapitálu v komunitách, množstvom aktívnych jednotlivcov a skupín pôsobiacich v komunite (pozri bližšie napríklad Lapinová, 2019).

- V neposlednom rade zohráva významnú úlohu pre angažovanie verejnosti (nielen širokej, ale aj odbornej) v KPSS: spôsob, akým samospráva o KPSS informuje, akým spôsobom

dokáže mobilizovať občanov, presvedčiť ich pre účasť na KPSS, čo dokáže „vyťažiť“ z podnetov od verejnosti a pod.

V neposlednom rade je dôležité v procese KPSS rozhodnúť sa, kto bude zhotoviteľom KPSS (akú má zhotoviteľ KPSS metodiku práce, akú má motiváciu kvalitne a realisticky plánovať,...) a aké zdroje informácií využíva (ako dobre pozná miestnu komunitu, odkiaľ čerpá informácie o potrebách komunity, aké kvalitné a komplexné informácie dokáže získať z prostredia miestnej komunity). Nechávame na samotných čitateľoch zvážiť, ktoré z vyššie uvedených faktorov v procese KPSS dokážu sami ovplyvňovať a riadiť tak, aby boli komunitné plány sociálnych služieb realistické a prakticky využiteľné.

Toto boli praktické východiská KPSS. Teoreticko-metodické východiská problematiky KPSS sú v literatúre spracúvané častejšie, neboli však predmetom nášho záujmu. V nasledujúcej časti prinášame poznatky z praxe KPSS slovenských obcí, ktoré sme získali z realizovaných štrukturovaných rozhovorov. Získané poznatky z dopytovania konfrontujeme aj poznatkami renomovaných odborníkov a inštitúcií, ktorí sa danej problematike venujú.

2 Výsledky zisťovania o KPSS obcí na Slovensku formou riadených rozhovorov

2.1 Participácia na KPSS a koordinácia procesu KPSS

Verejnosť – široká aj odborná – v procese KPSS je veľmi rôznorodá. Má rôznorodé motívy participovať na KPSS aj rôznorodé očakávania od KPSS. Tvoria ju 1. pozvaní: miestni poslanci, úradníci, zástupcovia iných verejných inštitúcií, poskytovatelia sociálnych služieb, zástupcovia cirkví, „legitímni“ zástupcovia občanov (napríklad pracujúci v organizáciách zastupujúcich seniorov, zdravotne znevýhodnených a pod.). 2. skupinu tvoria ľudia, ktorí nie sú pozvaní, ale sociálne služby sami využívajú, resp. chcú o ne požiadať. Majú z toho dôvodu o problematiku záujem. Patria sem aj nie celkom zorientovaní aktivisti. Títo ľudia by mali byť zapojení aj do pracovných skupín, píše sa v metodickej príručke Komunitný plán sociálnych služieb (Nadácia SOCIA, 2018). 3. manažéri sociálnych podnikov tvoria tretiu skupinu verejnosti, ktorá by tiež mala pracovať v pracovných skupinách.

Prečo je potrebné venovať pozornosť zostaveniu pracovných skupín? Je to jeden z kľúčových aspektov, pomocou ktorého vieme zmapovať potreby komunity (hlavne tej zložky, ktorá sama častokrát aktívne vo verejnom živote neparticipuje, ale sociálne služby sa jej dotýkajú). Ide vlastne o zástupcov rôznych záujmových skupín v procese KPSS.

V rovnakej publikácii sa polemizuje o efektívnosti zapájania verejnosti do KPSS v tom zmysle, „do akej miery vieme posúdiť, či zastúpenie zúčastnených subjektov skutočne reprezentuje danú komunitu, či nehrozí riziko nedemokratického ovplyvňovania miestnej politiky niekoľkými schopnými lobistami“. Toto sú otázky, ktoré autori príručky odporúčajú klásť si v procese zapájania verejnosti do KPSS. „Výskumy, ale aj skúsenosti ľudí, ktorí koordinovali procesy KPSS odporúčajú tým, ktorí zodpovedajú za KPSS, aby nevyužívali len rôzne metódy a inštitucionálne formy zabezpečovania, ale aby cielene oslovovali a prizývali aj tie skupiny občanov, ktoré sa normálne do verejného diania a života nezapájajú.“

Jedným z riešení, ako sa vysporiadať z problémami KPSS popisovanými v predošlom odseku, je zapojiť do KPSS aj miestne komunitné centrá, ako určitý „styčný bod“ medzi samosprávou a občanmi (osobitne určitými „potrebnými“ skupinami obyvateľstva). Komunitné centrum by do procesu komunitného plánovania malo vstupovať, pretože zo svojej pozície má možnosť:

- osloviť širokú skupinu verejnosti alebo aj užívateľov služby komunitného centra pre účasť na komunitnom plánovaní. Mohlo by využiť vzťahy, ktoré už má vytvorené a pritiahnúť pozornosť širšej komunity.
- zabezpečiť podporu toho, že potreby, ktoré bude prezentovať sa budú týkať komunitnej úrovne, širšej skupiny ľudí, nielen jednotlivcov.
- byť hlasom ľudí v kríze, či nepriaznivej životnej situácii, ktorí by sa do procesu plánovania nechceli zapojiť osobnou účasťou, ale komunitné centrum vnímajú ako svojho prostredníka a hovorcu. (Model komunitnej práce v komunitných centrách, Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2020).

Komunitné centrá teda majú možnosť jednak: 1. získať informácie do KPSS práve o týchto skupinách, ktorých „hlas často nepočuť“. KC nielen poznajú problémy ľudí z týchto skupín žijúcich v miestnej komunite, 2. vedia tiež vytypovať prirodzených lídrov a prípadne ich odporučiť pre prácu v pracovných skupinách KPSS.

2.2 Zdroje informácií pre potreby prípravy KPSS

Kvalitne, objektívne a komplexne zmapovať potreby komunity je základom úspechu KPSS. V tomto duchu sa nesú aj odporúčenia z novej metodologickej príručky Nadácie Socia nazvanej Komunitný plán sociálnych služieb (2018). Hneď v úvode na str. 2 sa v nej hovorí „*Jedinou motiváciou prijímateľa je to, či uverí, že bude môcť ovplyvňovať to, čo sa ho každodenne a konkrétne týka. Ak realizátor procesu nedokáže zapracovať a následne realizovať potreby*

prijímateľov, iba ťažko prijímateľa donúti k ďalšej účasti. Základnou otázkou sa preto stáva profesionalita realizačného tímu“.

O praktických skúsenostiach so získavaním údajov z dotazníkov či zriaďovaných pracovných skupín hovorí aj Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (SGI), ktorý realizoval projekt participatívneho komunitného plánovania: „Mnohokrát „vyhráva“ cesta ľahšieho odporu. Samosprávy sa ku komunitnému plánovaniu stavajú často formalisticky. Napríklad, zapojenie prijímateľov a poskytovateľov služieb sa mnohokrát končí pri odoslaní pár desiatok dotazníkov či vytvorení pracovnej skupiny. Pracovné skupiny by mali reprezentovať hlavné cieľové skupiny sociálnych služieb. Samosprávy však len zriedka uvádzajú, ako tú-ktorú pracovnú skupinu vytvorili. Nie je preto zrejmé, či a nakoľko skutočne vedia zistiť potreby a záujmy dotknutých.“ (Participatívna tvorba komunitného plánu sociálnych služieb. Príklad Karlovej Vsi. Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť).

Samosprávy využívajú pre potreby KPSS rôzne zdroje štatistických informácií. Externými zdrojmi často využívanými samosprávami pre účely KPSS sú dáta zo štatistického úradu, rôzne ďalšie podporné nástroje (napríklad E-PRO - webový portál, ktorá slúži obciam a mestám ako podporný nástroj tvorby a správy strategických dokumentov regionálneho rozvoja). Zhotovitelia KPSS reflektujú na postrehy/názory zapojených občanov formou verejných stretnutí, dotazníkov, zohľadňujú podnety od miestnych verejných subjektov (inštitúcií vzdelávacích a sociálnych služieb), čerpajú údaje od organizácií/firiem v obci/meste (polícia, neziskové organizácie, súkromní poskytovatelia služieb v oblasti školstva, zdravotníctva, sociálnych služieb). Pre prípravu a realizáciu KPSS sú podnety z externých zdrojov použiteľné a prínosné hlavne z pohľadu meniacich sa potrieb v čase.

2.3 Cieľové skupiny, ciele a obsah KPSS

Napriek tomu, že obce v riadených rozhovoroch konštatovali, že „nevidia reálny prínos komunitných plánov sociálnych služieb“, iný než splnenie si zákonnej povinnosti, resp. že spracované KPSS sú pre ne nevyhnutnou podmienkou pre potreby získania projektovej podpory, v reálnych KPSS čítame rôzne koncipované ciele KPSS, ktoré sú dôkazom toho, že komunitné plány sociálnych služieb majú potenciál byť prínosom pre samosprávy a miestne spoločenstvá¹.

¹ 1. pratický príklad cieľov KPSS: Spracovaním Komunitného plánu sociálnych služieb obce, ako strednodobého plánovacieho dokumentu sa v obci pristúpilo ku komplexnému komunitnému plánovaniu, cieľom ktorého je:

- zmapovanie a vyhodnotenie situácie v oblasti sociálnych služieb v obci,
- naštartovanie systematického a transparentného plánovania rozvoja sociálnych služieb za účasti všetkých dotknutých subjektov a vytvorenie efektívne fungujúceho miestneho partnerstva týchto subjektov,

Počas prípravy na riadené rozhovory so samosprávami sme si našťudovali desiatky KPSS samospráv – obcí. V niektorých sme zaznamenali veľkú mieru zhody samotných obsahov KPSS, v iných sme našli desiatky strán analytickej časti KPSS, ale málo rozpracovanú strategickú či implementačnú časť KPSS. Máme za to, že kým analýze sa venovala značná pozornosť, stratégiu a implementáciu sociálnych služieb sa v KPSS „nedostalo potrebnej pozornosti“. Dôvody môžu byť rôzne, od časových, kapacitných, až po skutočnosť, že obce (hlavne menšie a malé) deklarujú obmedzené zdroje na výkon svojich originálnych pôsobností celkovo, nielen v sociálnej oblasti, preto rezignujú na „veľké ciele a projekty“, ktoré je problematické zrealizovať a zaplatiť a venujú sa „každodenným existenčným problémom“. Dôvodom môžu byť aj nedostatočné kapacity na zrealizovanie KPSS (hlavne personálne a odborne erudované), ktoré by venovali pozornosť práve spomínaným častiam KPSS. Celkovo v tejto súvislosti mnohé samosprávy samé skonštatovali, že KPSS je pre nich „dokument do šuplíka“, s ktorým sa reálne ďalej nepracuje. Boli však aj opačné názory z radov samospráv, ktoré vedeli ďalej s KPSS pracovať a využívať ho.

-
- vytvorenie vízie a stanovenie strategických cieľov a opatrení rozvoja sociálnych služieb obce,
 - vytvorenie nástroja pre rozhodovanie manažmentu obce v oblasti sociálnych služieb. Jedným zo zamýšľaných vedľajších efektov procesu komunitného plánovania je zvýšenie informovanosti verejnosti o problematike a ponuke sociálnych služieb, ako aj podpora zaradenia oblasti sociálnych služieb do dlhodobých rozpočtových priorít obce. (Komunitný plán sociálnych služieb obce Rudňany. Programové obdobie 2023 - 2023, s platnosťou do roku 2030. Obec Rudňany)

2. praktický príklad cieľov KPSS: Ciele komunitného plánovania sociálnych služieb:

- Posilňovať sociálnu súdržnosť všetkých obyvateľov obce Heľpa.
 - Predísť sociálnemu vylúčeniu a sociálnej izolácii ohrozených jednotlivcov a skupín.
 - Opäť vtiahnuť do života komunity tých, ktorí stoja na jej okraji (a v niektorých prípadoch predstavujú pre obyvateľov hrozbu, či vyvolávajú strach a neistotu).
 - Zabezpečiť poskytovanie kvalitných sociálnych verejných služieb pre svojich obyvateľov.
 - Zabezpečiť bezpečnosť a ochranu obyvateľov obce, prevenciu a osvetu.
 - Zabezpečiť základnú ľudskú potrebu – bývanie pre všetky skupiny obyvateľov – sociálnu, nájomnú.
- (Komunitný plán sociálnych služieb obce Heľpa, programovanie obdobie 2023 - 2027. Obec Heľpa)

3. praktický príklad cieľov KPSS: Zmyslom komunitného plánovania najmä v obciach je aktivizácia obyvateľstva a skvalitnenie poskytovania sociálnych služieb spoločným, koordinovaným postupom. Výsledkom komunitného plánovania by mala byť odpoveď na otázky typu:

- Aké sociálne služby treba vytvoriť? - Aké sociálne skupiny potrebujú zvýšenú starostlivosť?
- Aké má obec ľudské, materiálne a finančné zdroje na poskytovanie sociálnych služieb? Cieľom komunitného plánovania je najmä posilňovanie sociálnej súdržnosti všetkých obyvateľov obce a predchádzanie sociálnemu vylúčeniu a sociálnej izolácii jednotlivcov a skupín. Komunitný plán obce sa vypracúva v súlade s národnými prioritami rozvoja sociálnych služieb s ohľadom na miestne špecifiká a potreby. Stratégia rozvoja sociálnych služieb obce v predpokladanom komunitnom pláne zahŕňa v sebe aktualizáciu kompetencií podľa novej legislatívy zákona o sociálnych službách, ktorý značne rozširuje pôsobnosť obce a prioritne podporuje rozvoj:
 - zvyšovania kvality poskytovaných sociálnych služieb,
 - komunitných a terénnych služieb,
 - sociálneho poradenstva, prevencie a krízovej intervencie,
 - odborného a osobného rastu zamestnancov v sociálnych službáchZmyslom komunitného plánovania je taktiež aktivizácia obyvateľstva a skvalitnenie poskytovania sociálnych služieb spoločným koordinovaným postupom, posilňovanie sociálnej súdržnosti všetkých obyvateľov obce a predchádzanie sociálnemu vylúčeniu a sociálnej izolácii jednotlivcov a skupín. Hlavným zámerom realizácie komunitného plánu sociálnych služieb je spokojnosť občanov s poskytovanými službami obci, zvýšenie kvality života, aktívny záujem ľudí o udržateľnosť a rozvoj komunity obce. (Komunitný plán sociálnych služieb obce Hranovnica 2023 - 2030. Obec Hranovnica)

Pokiaľ ide o oblasti sociálnych služieb, ktorým sa v KPSS venuje pozornosť, nami analyzované KPSS sa líšia aj rozsahom a druhmi sociálnych služieb. Niektoré KPSS sa zameriavajú na úzky okruh sociálnych služieb (podľa zákona o sociálnych službách), iné KPSS obsahujú širší okruh verejných služieb pre komunitu (vzdelávanie, zdravotníctvo, bezpečnosť a ochrana, bývanie, voľnočasové činnosti).

V KPSS niektorých obcí sme konštatovali rozpracovanie hlavne deskriptívnej časti (popisu demografickej, sociálnej situácie v území, potrebných skupín obyvateľstva a verejných a súkromných subjektov, ktoré im poskytujú služby), avšak málo, prípadne vôbec, bola rozpracovaná strategická/návrhová časť, obsahujúca ciele v jednotlivých sférach KPSS aj nástroje/programy na ich dosahovanie. Pri analýze KPSS sme niekedy postrádali, resp. ako nedostatočné sme vyhodnotili spracovanie procesnej stránky: kompetencie a zodpovednosti jednotlivých subjektov v KPSS, zapojenie rôznych skupín do KPSS a ich úlohy v tomto procese. Návrhové či implementačné časti niektorých KPSS, hoc mali zadefinované ciele a programy, neobsahovali častokrát časové harmonogramy realizácie (ani orientačné) a zodpovedné osoby, ukazovatele plnenia cieľov. Niektoré samosprávy sa hlavne k ukazovateľom a termínom plnenia v KPSS stavali kriticky, skepticky.

Je dôležité, aby samosprávy identifikovali kompetencie aj zodpovednosť jednotlivých osôb alebo pozícií/útvarov/funkcií v obci v oblasti KPSS, nielen vo fáze jeho prípravy, ale aj realizácie, hodnotenia, prípadne revidovania. Inak sa KPSS stáva „agendou či dokumentom všetkých a nikoho zároveň“. Nikto s ním nepracuje, nesleduje jeho plnenie, nevyužíva ho, neprepája v ňom stanovené ciele s inými oblastami činnosti samospráv (finančnej, rozpočtovej, projektovej,...)

2.4 Monitorovanie a hodnotenie plnenia KPSS

Proces KPSS má byť priebežne monitorovaný a vyhodnocovaný. Zistenia z monitorovaní a vyhodnocovaní majú byť využívané na zvyšovanie kvality procesu. Naše poznanie však je, že vyhodnocovaniu sa venuje minimálna, resp. žiadna či iba formálna pozornosť. Vytvorením a schválením KPSS celý proces KPSS pre mnohé samosprávy končí. Nástroje na monitorovanie a vyhodnocovanie plnenia KPSS nie sú v samosprávach jednoznačne definované, niekde absentujú. Uprednostňujú sa kvantitatívne kritériá pred kvalitatívnymi pre ich jednoznačnejšiu vyhodnotiteľnosť. Najčastejším kritériom pri vyhodnocovaní plnenia KPSS býva plnenie

cieľov, obvykle hlavných, resp. v strategickej časti KPSS². Len v niektorých obciach/mestách sa monitorovanie a vyhodnocovanie vykonáva priebežne/pravidelne, zväčša sa to deje pri spracúvaní nového KPSS.

2.5 Kvalifikácia, kompetentnosť v procese KPSS a metodická podpora

Koordináčné, metodické, konzultačné, facilitačné aj analytické činnosti v rámci procesu komunitného plánovania sociálnych služieb vyžadujú odborné znalosti a praktické zručnosti. "Je vhodné, ak v rámci organizačnej štruktúry je ustanovená funkcia koordinátora procesu komunitného plánovania. Je vhodné tiež v rámci organizačnej štruktúry vyprofilovať aj miesto odborného garanta procesu komunitného plánovania a vymedziť jeho právomoci a zodpovednosť. Je dôležité, aby táto funkcia nebola obsadzovaná na základe funkcie, ale na základe odbornosti. Základnými prvkami organizačnej štruktúry KPSS sú pracovné skupiny a manažérsky (riadiaci) tím", hovorí Mária Filipová (Prečo je komunitný plán dobrý materiál pre mesto/obec. Ako ho používať v každodennej praxi. Konferencia Nadácie Socia o KPSS, 2018).

O potrebe odborne pripravených ľudských zdrojov pre KPSS – superízorov, mediátorov, analytikov zameraných na KPSS, trénerov, konzultantov – ktorí budú pracovať a spolupracovať s kompetentnými osobami v jednotlivých samosprávach v oblasti KPSS – hovorí vo svojej prezentácii aj Helena Woleková (Návrhy na podporu komunitného plánovania, Konferencia Nadácie Socia, Bratislava, 2018).

Pri spracovávaní KPSS mnohé samosprávy využívajú metodické príručky, pomôcky, v praxi sa často inšpirujú aj komunitných plánmi sociálnych služieb iných samospráv. Medzi našimi respondentmi boli aj samosprávy, ktoré sa riadili len ustanoveniami zákona, dotýkajúcimi sa KPSS, a strategických dokumentov na národnej úrovni, ktoré sa týkajú (Národné priority rozvoja SS, Strategický rámec pre starostlivosť o zdravie, Stratégia deinštitucionalizácie systému SS a náhradnej starostlivosti v SS). Najčastejšie v prípade odpovedí z našich riadených rozhovorov rezonuje, že očakávali, že potrebnú metodickú podporu bude zabezpečovať samotný spracovateľ KPSS. Obce metodickú pomoc prijímali od školiteľov. Metodickú pomoc by obce a mestá privítali aj od štátu, VÚC. Ocenili by tiež finančné zdroje na spracovanie KPSS, jasnejšie určenie povinností pre súčinnosť na tvorbe

² Ďalšími používanými kritériami sú stav vybavenia žiadostí o poskytnutie sociálnych služieb, počet podaných projektov a ich úspešnosť, resp. realizácia v danom období, monitorovanie a vyhodnocovanie aktivít pre rôzne cieľové skupiny počas roka, ďalšími ukazovateľmi zvyknú byť: počty a kapacity prevádzok, projekty na budovanie a rekonštrukciu zariadení alebo služieb na území obce/mesta a náklady na ne, údaje o čerpaní rozpočtu v sociálnej oblasti a pod.

KPSS, akceptáciu plánovania „z dola hore“, partnerský prístup k miestnej územnej samospráve, ktorá pozná sociálnu situáciu obyvateľstva na svojom území najlepšie.

Záver

Pri úprave KPSS v zákone by obce/mestá ocenili systematické prijímanie zákonov, aby sa predchádzalo vnášaniu chaosu do procesov plánovania sociálnych služieb (príprava zákona o sociálnych službách v čase plánovania a tvorby KPSS), ďalej aktualizácie, ktoré by mali byť samozrejmosťou, ak má byť plánovanie nástrojom a nie obmedzujúcim prvkom riadenia, ale napríklad aj väčšiu zodpovednosť samotnej širšej rodiny, ak sa jednotliviec ocitne v sociálnej situácii, že potrebuje pomoc od ostatných.

Pozitívne skúsenosti či dobrú prax pri procese tvorby KPSS majú viaceré samosprávy. Dobre spracovaná analytická časť KPSS, vďaka potrebnej komunikácii s občanmi a vytvoreniu tímu ľudí, ktorí obec poznajú, môže mať zásadný vplyv na celé komunitné plánovanie a realizovanie sociálnych služieb. Využívanie rôznych dostupných info-kanálov v obciach/mestách môže zvýšiť zapojenie občanov do procesu tvorby KPSS. O KPSS je prínosné informovať občanov na všetkých obecných aktivitách a tiež zdôrazňovať, že je to strategický dokument, o ktorý sa budú môcť občania oprieť v čase aktuálnej potreby, aj keď v čase tvorby KPSS o žiadnu sociálnu službu nemajú záujem. Workshopy sú hodnotené ako veľký prínos, pomáhajú odhaliť iné prioritné oblasti, ako boli zadefinované napríklad v minulých KPSS. Využívanie dotazníka spokojnosti môže priniesť hodnotnú spätnú väzbu, zároveň môže byť nástrojom na propagáciu (hodnotenie) služieb, projektov a aktivít. Plánovanie na úrovni mikroregionálnych či väčších regionálnych celkov prináša „signál z dola“ ako nastaviť reformu verejnej správy.

Kritické body a úskalia tvorby KPSS vidia samosprávy najmä v nezáujme verejnosti a jeho prekonaniu, čo potvrdzuje aj návratnosť dotazníkov, nezáujme obyvateľov venovať svoj voľný čas projektom realizovaných obcou/mestom, vo vnímaní KPSS verejnosťou ako administratívny dokumentov, v neprimeraných nárokoch a požiadavkách obyvateľov bez ohľadu na rozpočet a potrebu príspevkov za služby od prijímateľov sociálnej služby, v zmene legislatívy, v zmene požiadaviek obyvateľov obce/mesta na sociálne služby v súvislosti s meniacou sa situáciou atď. KPSS je „dobrý nástroj“, ak ho zveríme dostatočne kvalifikovaným a kreatívnym profesionálom a ak máme kontrolu nad procesom KPSS aj nad jeho implementáciou (Nadácia SOCIA, Komunitný plán sociálnych služieb, metodická príručka, 2018).

Zdroje

- Anastasiou, E., Manika, S., Ragazou, K., & Katsios, I. (2021). Territorial and human geography challenges: How can smart villages support rural development and population inclusion? *Social Sciences*, 10(6), 193. <https://doi.org/10.3390/socsci10060193>
- Butoracova Sindleryova, I., Garaj, M., & Dancisinova, L. (2019). Community Planning Perspective and its role within the social policy of the municipalities. *Social Sciences*, 8(6), 183. <https://doi.org/10.3390/socsci8060183>
- Filipová, M. (2018). *Prečo je komunitný plán dobrý materiál pre mesto/obec. Ako ho používať v každodennej praxi* [Poster session]. In Konferencia nadácie SOCIA, Bratislava. https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2018/02/2_Filipova.pdf
- Kenning, G., Ee, N., Xu, Y., Luu, B., Ward, S., Goldwater, M., Lewis, E., Radford, K., Anstey, K., Lautenschlager, N., Fitzgerald, J., Rockwood, K., & Peters, R. (2021). Intergenerational practice in the community—what does the community think? *Social Sciences*, 10(10), 374. <https://doi.org/10.3390/socsci10100374>
- Komunitné plánovanie sociálnych služieb* [Conference session]. (2018). In Konferencia nadácie SOCIA, Bratislava. <https://www.socia.sk/komunitne-planovanie-socialnych-sluzieb/>
- Komunitný plán sociálnych služieb (metodická príručka)*. (2018). Nadácia SOCIA.
- Komunitný plán sociálnych služieb obce Heľpa, programovanie obdobie 2023 - 2027*. Obec Heľpa. https://www.helpa.sk/e_download.php?file=data/editor/253skabove_1.pdf&original=Komunitny%20plan%20socialnych%20sluzieb%20Helpa%202023%20-%202027.pdf
- Komunitný plán sociálnych služieb obce Hranovnica 2023 - 2030*. Obec Hranovnica. https://www.hranovnica.sk/modules/file_storage/download.php?file=cd05a7ee%7C3546&inline=1
- Komunitný plán sociálnych služieb obce Rudňany. Programové obdobie 2023 - 2023, s platnosťou do roku 2030*. Obec Rudňany. https://www.rudnany.sk/e_download.php?file=data/editor/97sk_3.pdf&original=KPSS_2027_Rudnany-final2.pdf

Lapinová, E. (2019). Význam ľudského kapitálu a potenciálu v regionálnom rozvoji. In *RELIK, Reprodukce Lidského Kapitálu - Vzájemné Vazby a Souvislosti*. <https://relik.vse.cz/2019/download/pdf/219-Lapinova-Erika-paper.pdf>

Model komunitnej práce v komunitných centrách. (2020). Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. https://bokku.gov.sk/wp-content/uploads/2021/03/MODEL-KOMUNITNEJ-PRACE-2020_finalna-verzia.pdf.

Participatívna tvorba komunitného plánu sociálnych služieb – Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. (n.d.). Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť. https://www.governance.sk/gov_project/komunitne-planovanie

Pilát, M. (2020). Method of community planning of social services as an effective means of social policy on the level of local administrative units. In *Proceedings of the International Scientific Conference ECONOMIC AND SOCIAL POLICY*, 346–361. https://doi.org/https://www.narodacek.cz/wp-content/uploads/2021/01/Proceedings-of-the-International-Scientific-Conference_2020_final1-357-372.pdf

Vallušová, A., Seberíni, A., Kaščáková, A., Horeháková, M., & Tokovska, M. (2022). The long-term care with focus on an integrative care model in the Slovak Republic: A pilot study. *Social Sciences*, 11(2), 38. <https://doi.org/10.3390/socsci11020038>

Woleková, H. (2018). Návrhy na podporu komunitného plánovania. In *Konferencia Nadácie Socia, Bratislava*. https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2018/02/10_Wolekova.pdf.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách

Kontakt

Ing. Martina Kubišová, PhD.

Starostka obce Kynceľová

Obec Kynceľová

E-mail: starostka.kyncelova@gmail.com

Ing. Erika Lapinová, PhD.

Ekonomická fakulta Univerzity M. Bela v Banskej Bystrici

Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica

E-mail: erika.lapinova@umb.sk